

Avondmaal als genieten van Gods goede schepping

leper, 6 september 2020

ds. Eleonora Hof

Een zeer bijzondere dag vandaag: voor de eerste keer sinds de lockdown vieren we weer Avondmaal met elkaar. Ook al is niet iedereen aanwezig, we weten wel dat ook de mensen die hier niet kunnen zijn, ook thuis met ons meevieren. Zo blijven we met elkaar verbonden.

We vieren Avondmaal in de context van de scheppingsmaand. In september besteedt de Protestantse Kerk van België samen met de oecumenische partners aandacht aan wat het betekent om zorg te dragen voor de goede schepping van God. Juist nu met klimaatverandering krijgt het Avondmaal een nieuwe betekenis. God geeft ons ons dagelijks brood dat we mogen delen bij het Avondmaal. Daardoor kunnen we het brood van het Avondmaal niet los zien van ons dagelijks brood en zijn we geroepen om zó voor de wereld te zorgen dat ook generaties na ons nog hun dagelijks brood kunnen eten.

Maar deze preek en deze avondmaalsviering geeft ons ook de gelegenheid om een keer wat dieper in te gaan op het ontstaan van onze avondmaalsviering. We kijken daarom terug naar de Reformatoren die aan het begin stonden van de Protestantse beweging. We zien dat er toen ook al heel divers gedacht werd over het avondmaal.

Daarna wil ik meer met jullie nadenken over hoe we in déze tijd nadenken over het avondmaal. Want de tijden veranderen, en voor ons is het belangrijk om na te denken wat het betekent om nu in déze specifieke tijd met haar specifieke uitdagingen Avondmaal te vieren. Daarom bespreken we twee punten: als eerste de al genoemde verbinding met de schepping. En als tweede: hoe zorgen we voor een cultuur van welkom, waarin Jezus de gastheer is aan tafel?

Reformatie

Als we terug willen naar de betekenis van het Protestantse Avondmaal, dan moeten we terug gaan naar de begintijd, naar de Reformatie. Overigens is het niet zo dat Katholieken en Protestanten iets anders vieren: we vieren beiden de maaltijd van de Heer omdat Jezus zelf ons die opdracht heeft gegeven. De maaltijd is hetzelfde: maar de accenten liggen wel anders. Laten we dus kijken naar wat Luther, Zwingli en Calvijn dachten over het Avondmaal.

Luther kende het Avondmaal een belangrijke plek toe. Als voormalig monnik was hij zeer vertrouwd met de eucharistie van zijn tijd. Al in 1215, dus drie eeuwen vóór Luther, werd de eucharistieviering in termen van ‘transsubstantiatie’ gedacht. Dat wil zeggen: de uiterlijke vorm van het brood en de wijn blijft hetzelfde, maar de innerlijke hoedanigheid verandert wel. Hier wordt dus een scherp onderscheid gemaakt tussen het uiterlijk van brood en wijn dat niet verandert aan de éne kant. En aan de andere kant het ínnelijk: wat het écht is. Het innerlijk wordt namelijk écht het lichaam en het bloed van Christus. We mogen dus nooit een karikatuur maken van de katholieke mis. Transsubstantiatie heeft nooit een soort van kannibalisme betekent waarin je letterlijk vlees en bloed aan het eten en drinken bent. Maar in onze tijd blijft transsubstantiatie lastig te begrijpen. Dat komt omdat dit idee staat of valt met een bepaalde filosofische manier van denken die teruggaat op de filosoof Aristoteles. In zijn denken is het mogelijk om een onderscheid te maken tussen het uiterlijk, het voorkomen van iets, en de substantie, dus de échte identiteit. Voor ons klinkt dat heel erg kunstmatig. Maar het is wel belangrijk om dit te weten omdat het helpt om de katholieke visie op de mis te begrijpen.

Ook al was Luther een heftige criticus van de kerk, toch is het niet op het gebied van de eucharistie waar hij het meest vernieuwend is. Zijn mening is: Het brood is nog steeds brood máár het wordt óók het lichaam van Christus. Om te illustreren hoe dat mogelijk is, maakt hij gebruik van een vergelijking. Als je ijzer warm verhit in een hete oven, dan blijft het ijzer nog wel ijzer. Maar tegelijkertijd kleurt het ijzer ook rood door de warmte omdat de hitte zo intens is dat het ijzer wél verandert door de hitte. Het brood van het avondmaal blijft nog steeds brood, maar er is wel de aanwezigheid van Christus zelf bijgekomen.

Ook nu nog hebben de Lutherse Kerken een iets andere visie op het Avondmaal dan de meeste andere Protestantse Kerken. In de Lutherse Kerk blijft de juiste rituelen in de liturgie zeer belangrijk en er is meer besef dat je écht deelneemt aan een maaltijd met het lichaam en bloed van Christus.

Een andere belangrijke reformator, Zwingli, ging helemaal de andere kant op. Brood en wijn bij het avondmaal zijn er om de gelovigen te herinneren aan het lijden en sterven van Christus. Ook is het avondmaal een bemoediging om vol toewijding Christus te blijven geloven. Maar dat betekende niet dat Zwingli het avondmaal onbelangrijk vond, absoluut niet.

Hij bracht namelijk een belangrijke wijziging aan in de liturgie. Tijdens de mis, op het moment dat brood en wijn veranderd zouden worden, zegt Zwingli namelijk iets heel radicaals. Hij zegt dat de gemeente, de kerk, het lichaam van Christus is en dus verandert van losstaande mensen in het lichaam van Christus. Daar zit voor hem de kern: het gaat erom wat er nú gebeurt met de gemeente als de gemeenteleden brood en wijn nuttigen. Ze gedenken het lijden en sterven van Christus en op die manier worden ze dus zélf veranderd. Een mooie manier van omdenken: niet het brood en de wijn veranderen, maar de gelovigen: zij worden onderdeel van het lichaam van Christus.

En dan als laatste kan natuurlijk de visie van de andere grote Zwitserse Reformator niet ontbreken: Johannes Calvijn. Calvijn legt ook niet de nadruk op de verandering van het brood en de wijn. Bij hem valt al het licht op het teken: brood en wijn is een teken van de aanwezigheid van Christus. Het teken is al doeltreffend op zichzelf. En het interessante van Calvijn is dat hij niet alleen aandacht voor de aanwezigheid van Jezus, maar ook zijn aandacht richt op de Geest. Het is de Geest die aanwezig is bij ons als we het Avondmaal vieren.

Dit overzicht van drie Reformatoren helpt ons om duidelijk te krijgen waar wij als Protestantse Kerk vandaan komen en hoe wij ons verder ontwikkeld hebben. Gelukkig staat de ontwikkeling niet stil en wordt er ook vandaag de dag creatief nagedacht over de betekenis van het Avondmaal. En ook tijdens de lockdown zijn er weer nieuwe elementen bij gekomen. Nog nooit eerder hebben zo veel mensen op afstand het Avondmaal gevierd maar wél verbonden met elkaar. Dat is helemaal nieuw: uit de nood geboren. Maar wél vol zegen.

Wij zullen daarom hier in de Protestantse Kerk niet een heel duidelijk standbeeld innemen in de discussies tussen de Reformatoren. Er is hier in Ieper ruimte om je verbonden te weten met Luther, Zwingli, Calvijn, of één van de meer recente denkers. Want wij weten dat vanaf het allereerste begin van de Reformatie er verschillende manieren zijn geweest om naar deze aanwezigheid van Christus te kijken. Het belangrijkste is dat we de opdracht van Jezus levend houden: Neem, eet, dit is mijn lichaam, dat voor U gebroken wordt. Neem, eet, dit is mijn bloed, dat voor u vergoten wordt.

Avondmaal en zorg voor de Schepping

Vandaag de dag zijn wij geroepen om telkens weer opnieuw na te denken over wat de viering van de maaltijd van de Heer betekent. Ik denk dat wij geroepen zijn om vandaag na te denken over het Avondmaal in relatie met de aarde, met de schepping van God. Zoals we in Psalm 144 gelezen hebben. Deze psalm gaat over het goede leven. Het goede leven is een leven met God waarin God de zegen geeft. De dichter schetst een bijzonder mooi visioen voor de toekomst:

“Onze schuren gevuld,
van voorraad en voedsel voorzien,
onze schapen en geiten, met duizenden,
met tienduizenden op onze velden,
onze kudde doorvoed,
geen inval, geen uittocht,
geen weklacht op onze pleinen.
Gelukkig het volk dat zo mag leven,
gelukkig het volk dat de HEER als God heeft.”

Dat is het visioen van een leven dat récht is, een leven dat écht is. Een leven waarin harmonie is: van mens en schepping. Geen inval en geen uittocht, geen rouw op de pleinen. Een visioen waar we op dit moment héél ver weg van zijn geraakt. Donderdag werd het slechte nieuws bekend dat de zeespiegel veel harder stijgt dan gedacht. Het slechtste scenario is werkelijkheid aan het worden. Dat betekent dat veel mensen, juist ook de armste mensen, direct te maken gaan krijgen met steeds heftigere overstromingen. We bevinden ons dus helemaal niet in de wereld van psalm 144.

Maar dat is júist de reden waarom we wél de maaltijd van de Heer vieren. Het is namelijk een profetische maaltijd. Het is een maaltijd waarin ook kritiek zit op de maatschappij: omdat wij geloven dat er voor elk mens brood moet zijn om te kunnen leven, en wijn om het leven te kunnen vieren. Als wij het Avondmaal vieren is dat een teken dat een andere wereld mogelijk is: *another world is possible*. Een wereld van genoeg voor wat iedereen nodig heeft, maar een wereld waarin er niet genoeg is voor ieders hebzucht.

Avondmaal en een cultuur van welkom

We vieren dus avondmaal tegen de klippen op, altijd op weg naar een wereld waarin genoeg is voor iedereen. Dat brengt ons dan ook direct bij het tweede punt voor het hedendaags nadenken over het avondmaal. Als we samen de

maaltijd vieren dan is dat een maaltijd waarin iedereen die bij Jezus wil horen uitgenodigd is. We luisterden naar het lied: 'voor ieder van ons een plaats aan de tafel'. Dat is in een korte tijd zo'n beetje het lijflied geworden van onze avondmaalsviering hier. En ik vond het al bijzonder mooi toen ik hier binnen kwam in leper dat het Avondmaal voor iedereen is, dat iedereen mee mag doen met brood en wijn. Dat deze kerk van leper geen extra drempels opwerpt en dat dat diep in het DNA van deze gemeente zit. Dat moeten we absoluut zo houden. Want we willen een veilige haven zijn voor iedereen die het idee heeft gekregen dat hij of zij vanwege zijn identiteit of levenservaringen niet welkom is geweest in de kerk.

Voor mij persoonlijk is de opvatting van Zwingli erg belangrijk als hij de nadruk legt op de geloofsgemeenschap. Het avondmaal is niet iets heel individualistisch. Het is niet alleen even het halen van een hostie en dan is het wel weer goed. Nee, het avondmaal is een ritueel dat boven jezelf uitstijgt. Door het avondmaal wordt je deel van een heel concrete groep mensen en samen met hen ben je het lichaam van Christus.

Dat zijn niet bepaald perfecte mensen. Wij zijn dat alleszins niet. Maar dat is ook het hele idee. Het Avondmaal is precies ook voor zondaars. Juist voor de mensen die hun leven niet op orde hebben. Het is een teken dat je weet dat juist in het midden van de chaos Christus aanwezig is en je brood en wijn wil geven voor de lange reis die nog voor je ligt. Het is een boodschap van vergeving; je wordt niet gedefinieerd door je verleden maar door de toekomst die je met Christus gaat.

Amen.